

**КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ ГОСПОДАРЮВАННЯ
(ПОГЛЯД РОЗРОБНИКІВ ПРОЄКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)****CRIMINAL OFFENSES AGAINST THE ECONOMIC ORDER
(APPROACH BY THE DRAFTERS OF THE NEW CRIMINAL CODE OF UKRAINE)**

Дудоров О.О., д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Мовчан Р.О., д.ю.н., професор,
професор кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права

Донецький національний університет імені Василя Стуса

У статті проаналізовано окремі положення проєкту нового Кримінального кодексу України (проєкт), присвячені кримінальним правопорушенням проти порядку господарювання. Встановлено, що, попри загалом новаторський і прогресивний характер цих положень, окремі з них є дискусійними.

Доведено, що проєкт у частині регламентації нормативних підстав відповідальності за кримінальні правопорушення проти порядку господарювання потребує доопрацювання. Йдеться щонайменше про: 1) виключення з переліку ознак, які підвищують тяжкість контрабанди на один ступінь, вказівки на вчинення цього злочину щодо піддакцизних товарів; 2) зміну (підвищення) базового ступеня тяжкості контрабанди товарів; 3) підвищення тяжкості здійснення господарської діяльності без ліцензії не лише у разі діяльності на ринку азартних ігор, а й проведення лотерей; 4) віднесення до числа кримінальних правопорушень проти порядку господарювання необережного доведення до неплатоспроможності банку чи іншої фінансової установи; 5) охоплення диспозицією статті про антиконкурентні узгоджені дії порушень законодавства у сфері захисту від недобросовісної конкуренції; 6) включення у диспозицію статті про порушення права на підприємницьку діяльність криміноутворювальної ознаки; 7) віднесення незаконного поведіння з комерційною таємницею до кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності.

Відзначено, що: 1) викладені пропозиції є результатом лише «першого наближення» до відповідних положень проєкту; 2) останні потребують більш ретельного аналізу в контексті з'ясування того, наскільки при їх формулюванні взяті до уваги здобутки кримінально-правової науки, напрацювання судової практики і релевантний зарубіжний досвід; 3) фаховий погляд співробітників Бюро економічної безпеки України на статті проєкту про кримінальні правопорушення проти порядку господарювання, як і на статті про кримінальні правопорушення проти фінансів, був би вельми доречним і корисним.

Ключові слова: порядок господарювання, контрабанда, піддакцизні товари, незаконний гральний бізнес, лотерея, доведення до банкрутства, неплатоспроможність, антиконкурентні дії, диференціація кримінальної відповідальності.

The article analyzes some provisions of the draft of the new Criminal Code of Ukraine (the draft), which address criminal offenses against the economic order of the state. It has been established that despite the overall innovative and progressive nature of such provisions some of them are debatable.

It has been proven that the draft in the part of regulation of the normative grounds of liability for criminal offenses against the economic order needs to be finalized. It is at least about: 1) exclusion of indication of committing the crime in relation to excise goods from the list of elements which increase the severity of smuggling by one level; 2) changing (increasing) the basic degree of severity of smuggling of goods; 3) increasing the severity of economic activity without a license, not only in the case of activities on the gambling market, but also when promoting lotteries; 4) inclusion of negligent bringing to the insolvency of a bank or other financial institution as a criminal offense against the economic order; 5) coverage of the provisions of the article on anti-competitive concerted actions of violations of legislation in the field of protection against unfair competition; 6) inclusion of a crime-forming element in the disposition of the article on violation of the right to entrepreneurial activity; 7) attribution of illegal handling of trade secrets to criminal offenses against intellectual property.

It was noted that: presented proposals are the result of only a "first approach" to the relevant provisions of the project; the latter need a more thorough analysis in the context of finding out to what extent the achievements of criminal law scholarship, the development of judicial practice and relevant foreign experience were taken into account when being formulated; professional opinion of the Bureau of Economic Security of Ukraine employees on the articles of the project on criminal offenses against economic order, as well as on the articles on criminal offenses against finances, would be very appropriate and useful.

Key words: economic order, smuggling, excise goods, illegal gambling business, lottery, bringing to bankruptcy, insolvency, anti-competitive actions, differentiation of criminal liability.

11 квітня 2023 р. Кабінет Міністрів України звільнив з посади очільника Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ) В. Мельника. Однією з причин такого рішення представники експертного середовища називають те, що, незважаючи на великі очікування і чималі фінансові вливання, за час своєї діяльності згадана державна інституція не змогла продемонструвати бодай якихось вагомих результатів щодо кримінально-правової протидії економічним посяганням. Ба більше: звертається увага на те, що з часу створення БЕБ кількість осіб, які притягуються до відповідальності за вчинення господарських кримінальних правопорушень, постійно (навіть за довоєнної статистику) знижується [1; 2]. Та чи варто лише на БЕБ та його керівництво «вішати всіх собак»? Вважаємо, що ні, адже невисока ефективність кримінально-правової охорони господарських і «прирівняних» до них відносин поясню-

ється і низкою інших факторів, включаючи недосконалість розділу VII Особливої частини чинного Кримінального кодексу України (далі – розд. VII і КК, відповідно) «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності». Зокрема, у своїх попередніх публікаціях ми неодноразово зазначали, що через відсутність виваженої, осмисленої і прогнозованої кримінально-правової політики у цій сфері згаданий розділ протягом чинності КК перебуває у фазі перманентного «удосконалення». Як наслідок, він поступово перетворився на еkleктичний, безсистемний і розбалансований набір недостатньо якісних заборон, який не здатен виконувати своє основне призначення – забезпечувати ефективну кримінально-правову охорону господарської та фінансової діяльності [3; 4].

З огляду на викладені обставини, не дивує той факт, що при розробці проєкту нового Кримінального кодексу

України [5] (далі – проєкт) Робочою групою з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України (далі – робоча група) запропоновано принципово інший підхід до регламентації нормативних підстав кримінальної відповідальності за економічні делікти. Причому це стосується не лише підтримуваної багатьма вітчизняними дослідниками і реалізованої у проєкті ініціативи щодо поділу заборон, консолидованих у розд. VII, на норми про фінансові і господарські кримінальні правопорушення, а й низки інших значимих аспектів. Так, навіть при поверховому аналізі розділу 6.4 проєкту, присвяченого посяганням на порядок господарювання, впадає у вічі те, що в ньому втілено принципову нову (порівняно з КК) модель диференціації відповідальності, застосовано інший підхід до визначення кримінально-правового статусу цих посягань, з'явилась низка нових та істотно відредаговані чинні кримінально-правові норми тощо. Проте чи всі ініційовані робочою групою новели є виправданими й обґрунтованими? Необхідність отримання відповіді на це питання й обумовила написання статті, пропонованої увазі читача.

Проблеми розвитку вітчизняного законодавства, присвяченого регламентації кримінальної відповідальності за посягання на встановлений порядок господарювання, висвітлювались у працях таких науковців, як Д. Бабіков, І. Бартош, Д. Васильєва, Є. Васілін, Н. Гуторова, Є. Драчевський, А. Ключко, Ю. Ключик, Н. Петричко, Є. Стрельцов та ін. Водночас маємо констатувати, що згаданими фахівцями досліджувалися норми КК; відповідні ж положення проєкту, наскільки нам відомо, у вітчизняній юридичній літературі (якщо не брати до уваги декількох тез), докладному аналізу поки ще не піддавалися.

Метою цієї статті є критичне осмислення окремих положень проєкту, присвячених регламентації відповідальності за кримінальні правопорушення проти порядку господарювання, виявлення дискусійних положень, сформульованих робочою групою, і розроблення на цій основі рекомендацій щодо вдосконалення проєктованих положень.

Почати аналіз вважаємо за доречне з констатації того, що у розділі 6.4 втілено характерний для проєкту загалом принципово новий підхід до диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення. Однією зі складових цього інноваційного підходу стало виділення на початку аналізованого (як й інших) розділу Особливої частини переліків ознак, що підвищують тяжкість злочинів на один і два ступеня (статті 6.4.2 і 6.4.3 проєкту, відповідно). При цьому якщо деякі із включених до згаданих переліків ознак поширені на все коло аналізованих злочинів, то інші – лише на окремі з них.

Наприклад, підставою для диференціації відповідальності за контрабанду визнано вчинення цього злочину відносно підакцизних товарів (п. 1 ст. 6.4.3 проєкту). Такий крок видається дискусійним, адже основним показником суспільної безпеки (тяжкості) контрабанди будь-яких товарів (у цьому разі мова не йде про предмети, вилучені або обмежені у цивільному обігу) є їх вартість. Тому немає підстав вважати, що незаконне переміщення через митний кордон України, наприклад, тютюнових виробів є більш небезпечним, ніж аналогічні дії відносно інших найпоширеніших на сьогодні «звичайних» предметів контрабанди (побутової техніки, брендового одягу чи взуття, продуктів харчування, сільськогосподарської продукції, автозапчастин тощо) [6, с. 116–120; 7, с. 322]. Обстоювана нами точка зору сприймається і парламентаріями більшої частини європейських країн (чи не єдиними винятками у цьому аспекті є присвячені контрабанді саме підакцизних товарів ст. 172 КК Албанії і ст. 248-1 КК Молдови).

Отже, потреби у пропонованій диференціації кримінальної відповідальності за контрабанду, з одного боку, підакцизних, а, з іншого, всіх інших (відмінних) від них товарів немає. Принагідно зауважимо, що робочою гру-

пою висувається пропозиція посилювати відповідальність і за контрабанду «лісоматеріалів, заборонених до вивезення за межі митної території України» (п. 2 ст. 6.4.3 проєкту). Сумнівність такої новели доведена нами раніше [8; 9, с. 264–277].

Варто звернути увагу і на ту обставину, що за ст. 6.4.4 проєкту контрабанда, вчинена за відсутності «кваліфікуючих» ознак, визнається злочином 1-го ступеня (базовий ступінь тяжкості). Виходить, що контрабанда товарів, вчинена навіть в особливо великому розмірі та з використанням влади, службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, з огляду на правила, закріплені у ч. 5 ст. 2.5.12 і ч. 6 ст. 2.5.9 проєкту, матиме статус нетяжкого злочину. При цьому згідно з ч. 1 ст. 271 КПК України контроль за вчиненням злочину (включаючи контрольовану поставку) може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин. Звідси випливає, що за умови реалізації пропонованого робочою групою підходу правоохоронні органи не зможуть використовувати НС(Р)Д при розслідуванні відповідних кримінальних проваджень, хоч саме у наданні такої можливості багато експертів і науковців (зокрема й автори цих рядків) [10, с. 86] вбачають ледь не головний сенс рекриміналізації товарної контрабанди. «Це, – свого часу зазначав Д. Монастирський (на той момент голова Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності), – дозволить ловити не дрібних контрабандистів, які перевозять кілька пачок цигарок, а великі мережі, злочинні організації... Вони якраз і становлять основну загрозу для нормального товарообігу між країнами» [11]. На жаль, проєкт не сприяє розв'язанню позначеної злободенної проблеми.

Принагідно зауважимо, що одним із серйозних (системних) недоліків проєкту є численні неузгодженості між визначеними в його Особливій частині ступенями тяжкості конкретних кримінальних правопорушень із видами шкоди, встановленими у Загальній частині проєкту, не кажучи вже про умовляючі (довільність) запропонованого робочою групою розмежування видів шкоди. У зв'язку з цим нами разом з іншими колегами, які входили до складу групи національних експертів, було висунуто ідею прибрати з розділу 2.5 проєкту «Шкода та її види. Тяжкість кримінального правопорушення» переважну більшість розміщених у ньому статей, які, так би мовити, описують «кухню», на якій робоча група «готувала» свою класифікацію кримінальних правопорушень [8]. Адже не зовсім зрозуміло, для чого у тексті кримінального закону пояснювати, як його розробники визначають ступінь тяжкості тих чи інших кримінальних правопорушень. Чи не доречніше відповідну «технологію» описати у пояснювальній записці, з якою проєкт буде надісланий до парламенту? Видається, що у такий спосіб вдалось б як усунути згадані неузгодженості між Загальною й Особливою частинами проєкту, так і частково змінити (за наявності підстав) ступені тяжкості певних злочинів, адже робоча група вже не буде жорстко «зв'язана» відповідними імперативними приписами Загальної частини проєкту. Описана вище ситуація із визначенням ступеня тяжкості контрабанди товарів – одна з наочних демонстрацій концептуальної проблеми, яку робоча група воліє не помічати.

У проєкті передбачено і низку підстав для диференціації кримінальної відповідальності за здійснення господарської діяльності без ліцензії (ст. 6.4.5). Так, у п. 6 ст. 6.4.3 проєкту йдеться про підвищення (на один ступінь) тяжкості цього злочину у разі його вчинення у виді діяльності на ринку азартних ігор, яка підлягає ліцензуванню. У формулюванні цієї ознаки поруч з азартними іграми немає окремої вказівки на лотереї. Чи правильно це?

Злободенність поставленого питання пояснюється двома взаємопов'язаними обставинами: 1) наявність у згаданих видах діяльності багатьох спільних рис; 2) невизначеність щодо того, чи слід лотереї з погляду регулятивного законодавства вважати різновидом азартних ігор. Зайвим свідченням складності розглядуваного питання є той факт, що уніфікований підхід до його вирішення відсутній і в зарубіжному законодавстві. Наприклад: у присвяченій азартним іграм ст. 244-1 КК Азербайджану прямо зазначається, що її дія не розповсюджується на лотереї; у Казахстані й Узбекистані аналогічний висновок випливає з приписів некримінального законодавства, яке регулює організацію та проведення азартних ігор; натомість у ст. 240 КК Таджикистану міститься перелік азартних ігор, який включає лотереї.

Спираючись, однак, на результати відповідних компаративістських досліджень, можемо стверджувати, що парламентарії більшості держав займають принципово іншу позицію, обравши один із таких варіантів: 1) закріплюють у регулятивному законодавстві положення про те, що лотерея є груповою чи масовою азартною грою (Грузія, Латвія, Молдова). До речі, фахівці у галузі господарського права звертають увагу на те, що подібний підхід, за яким господарська діяльність у сфері лотерей урегульована спеціальними законами, які деталізують основні положення загальних законів у сфері азартних ігор, найчастіше застосовується і в країнах ЄС, зокрема у Франції та ФРН; 2) вказують на цей факт безпосередньо у нормі кримінального закону, яка, проте, присвячена організації азартних ігор (розд. 16 гл. 17 КК Фінляндії); 3) на кшталт українського варіанту, втілено у ст. 203-2 КК, хоч і визнають різницю між лотереями та азартними іграми, поєднують в одному складі злочину правопорушення, пов'язані з обома цими видами діяльності (§ 168 КК Австрії, ст. 197 КК Албанії, ст. 744 КК ПАР, ст. 407 КК Чорногорії); 4) закріплюють відповідальність за такі дії у декількох окремих статтях, які, однак, послідовно розміщені одна за одною в межах одного розділу (глави) (статті 302, 303, 305 КК Бельгії, статті 225–225 КК Ізраїлю, статті 302, 303, 305 КК Люксембургу, параграфи 284 та 287 КК ФРН) [12, с. 142].

Цікавим виглядає і підхід, апробований в Естонії. Враховуючи наявність деяких як спільних, так і відмінних рис, законодавець цієї країни, хоч і відніс лотерею до числа азартних ігор, організація та проведення яких регулюються Законом «Про азартні ігри», у цьому ж Законі зазначив, що його вимоги не розповсюджуються на: 1) лотереї з розміром призового фонду до 1 тис. євро, які: а) проводяться не частіше одного разу на тиждень; б) або проводяться на судах, що здійснюють міжнародні перевезення пасажирів; 2) комерційні лотереї з розміром призового фонду до 10 тис. євро [12, ст. 142–143]. Фактично такий підхід можна вважати законодавчим втіленням розробленої у фінансово-правовій теорії ідеї того, що лотерея є найменш небезпечним видом грального бізнесу і належить до одного з видів фінансової діяльності держави [13, с. 160]. Вивчивши відповідний іноземний та історичний досвід, а також положення чинного вітчизняного законодавства, В. Туманов так само констатував, що лотерея й азартні ігри є поняттями, які співвідносяться між собою як часткове і ціле. Тобто лотерея, будучи азартною грою з погляду її суті і визначення, є лише різновидом азартних ігор, який властиві свої особливості, що відрізняють її від останніх (статус гри, вимоги до суб'єктів господарювання, порядок розігрування призу, правила проведення, можливість їх зміни, строк проведення, підстава проведення, ставка (сплата) та її розмір, підстава участі, місце одержання виграшу, формування призового фонду, джек-поту, соціальна цінність) [14, с. 14].

Про те, що у плані кримінальної відповідальності правопорушення, пов'язані з лотереями, доцільно прирівняти до незаконних організацій та проведення азартних ігор, свого часу писала Н. Петричко, яка вказувала на небезпеку

спричинення шкоди господарській діяльності через незаконне проведення лотерей, їх масовий характер, недодержання реєстраційних і ліцензійних умов, порушення правил їх здійснення тощо [15, с. 23–24, 36–37, 85, 89, 220]. На користь положення про доцільність поєднання у межах однієї статті КК ознак як «грального», так і «лотерейного» криміналу вказувала і розповсюджена в часи дії тотальної заборони на гральний бізнес практика його прикриття дозволеною лотерейною діяльністю, коли під вивіскою лотерей таких відомих брендів, як «Спортліга», «Мегалот», «Золота підкова», «Лото-забава», «Парі матч», «Космолот» тощо, нерідко працювали зали ігрових автоматів, інтернет-казино і букмекерські контори. У цьому контексті варто пригадати і аналітичні дані, які засвідчують, що у тих самих приміщеннях, де проводилися нелегальні азартні ігри, почали відкриватися пункти розповсюдження державних лотерей, а розповсюджувачами, з якими оператори лотерей укладали договори, були ті самі особи, які раніше здійснювали організацію та проведення азартних ігор у цих приміщеннях. Нові лотереї зовні не відрізнялися від заборонених азартних ігор, а для їх проведення використовувалися ті самі гральні автомати, що і для проведення азартних ігор [16, с. 149; 17, с. 210].

Таким чином, вважаємо правильним поєднання у межах одного складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 203-2 КК «Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей», найбільш серйозних порушень законодавства про гральний і лотерейний бізнес. Викладене схиляє до висунення пропозиції окремо вказати у п. 6 ст. 6.4.3 проекту (порядк із ринком азартних ігор) і на проведення лотерей. Тим більш, що в Україні регулювання лотерейної діяльності і грального бізнесу розмежовується. Зокрема, підпункт 4 ч. 5 ст. 2 Закону від 14 липня 2020 р. «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» передбачає, що до азартних ігор не належать випуск та проведення лотерей.

У проекті пропонується посилювати відповідальність за доведення до неплатоспроможності (ст. 6.4.8), а так само за дії у разі неплатоспроможності (ст. 6.4.9), вчинені відносно суб'єкта господарювання, який здійснює банківську діяльність чи діяльність з надання фінансових послуг (п. 4 ст. 6.4.3). Така модель кримінально-правової протидії «банкрутським» зловживанням загалом заслуговує на підтримку. Застереження «загалом» зроблене, зокрема, через те, що у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому кримінальній відповідальності за незаконні дії в разі банкрутства, Г. Болдарь довела, що порівняно зі «звичайними» незаконними діями в разі банкрутства вищий ступінь суспільної небезпеки притаманний не лише незаконним діям у разі банкрутства банків чи інших кредитних установ, що робочою групою, як ми бачимо, взято до уваги, а й аналогічним діям стосовно містоутворювальних, стратегічних і особливо небезпечних підприємств, через що і вчинення дій стосовно таких суб'єктів господарювання має відігравати роль кваліфікуючої ознаки [18, с. 97–100].

Мусимо також нагадати про належність ст. 218-1 КК «Доведення банку до неплатоспроможності» до числа «мертвих» кримінально-правових заборон. З приводу цієї проблеми Є. Васілін пише, що, незважаючи на іманентно ризиковий характер, притаманний банківській діяльності, кримінально-правовий механізм охорони прав кредиторів і держави не може вважатись ефективним без наявності в його арсеналі норми про відповідальність за необережне доведення банку до неплатоспроможності. Це пояснюється тим, що чинна редакція ст. 218-1 КК фактично позбавляє правозастосовні органи можливості достовірного встановлення ознак суб'єктивної сторони складу передбаченого нею злочину. З огляду на викладене, а також спираючись на відповідний іноземний та історичний досвід, дослідником пропонувалося доповнити КК ст. 219-1 «Необережне доведення банку до неплатоспроможності», диспозиція

ч. 1 якої могла б мати такий вигляд: «Необережне доведення банку до неплатоспроможності, тобто вчинення через недбалість або самовпевненість контролером чи керівником банку діяння, що призвело до віднесення банку до категорії неплатоспроможних, якщо це завдало значної матеріальної шкоди державі, кредиторам чи кредиторам, – карається...» [19, с. 200, 219]. З аналогічною пропозицією виступали й автори цієї статті [20, с. 107–109].

Зважаючи на викладені аргументи, ми пропонували робочій групі додатково обміркувати питання про доцільність включення до проекту статті подібного змісту [8]. Тим більше, що прецеденти у межах одного з «економічних» розділів проекту вже створено – маємо на увазі ст. 6.3.14 «Несплата податку, збору чи єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що з необережності спричинило тяжку майнову шкоду» і ст. 6.3.23 «Легалізація (відмивання) активів (доходів), одержаних злочинним шляхом, вчинена з необережності». Однак розробники проекту поки що не намілились включити до нього статтю про «необережне» банкрутство специфічних суб'єктів господарювання.

Як відомо, чи не найбільше реформування кримінального законодавства в частині відповідальності за економічні делікти відбулось внаслідок ухвалення Закону від 15 листопада 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності». За результатом прийняття цього Закону з розд. VII було виключено одразу 16 статей, зокрема ст. 228, покликану забезпечувати кримінально-правову протидію порушенням відносин чесної конкуренції між суб'єктами підприємницької діяльності. Однак час, а «паралельно з ним» і науковці довели, що відповідне законодавче рішення, доцільність якого пояснювалась мотивами необхідності подолання «надмірного втручання правоохоронних органів у діяльність суб'єктів господарювання» і «завищеного рівня криміналізації правопорушень у сфері господарської діяльності», було передчасним і необґрунтованим [21, с. 74]. Зважаючи на викладене, ми загалом схвально оцінюємо появу у проекті ст. 6.4.10 «Антиконкурентні узгоджені дії».

Утім, проаналізувавши диспозицію цієї статті, ми звернули увагу на те, що в ній йдеться про вчинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, заборонених лише законодавством про захист економічної конкуренції, і водночас не згадується про відміне від нього законодавство у сфері захисту від недобросовісної конкуренції, уособлення якого виступає передусім Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції». За умови завдання однакової майнової шкоди (наприклад, істотної) ці порушення є підстави вважати однопорядковими за ступенем суспільної небезпеки (тяжкості). А тому робочій групі рекомендувалось обміркувати питання, чи не варто охопити поліпшеною диспозицією ст. 6.4.10 проекту порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, зокрема такого їх прояву, як неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання [8]. Щоправда, і ця рекомендація національних експертів врахована не була.

Певні застереження будуть доречні і стосовно ст. 6.4.11 проекту «Порушення права на підприємницьку діяльність», в якій йдеться про створення незаконної перешкоди в реалізації права на підприємницьку діяльність. Адже у цьому разі явно бракує певної криміноутворювальної ознаки – способу, наслідків і (чи) мети. Пропонувана редакція згаданої статті неминуче ставить питання про достатність підстав для криміналізації позначеної у ній поведінки і можливість протидії незаконним перешкодам у реалізації права на підприємницьку діяльність засобами, відмінними від кримінально-правових.

До числа пропусків проти порядку господарювання робоча група пропонує з-поміж іншого віднести неза-

конне поводження з комерційною чи банківською таємницею (ст. 6.4.12 проекту). Такий крок (уточнимо – у частині, в якій ця стаття стосується комерційної таємниці як одного з об'єктів права інтелектуальної власності) виглядає дивним. Адже у проекті (його розділ 6.2) знайшла втілення неодноразово озвучувана в юридичній літературі ідея виокремлення самостійного розділу кримінального закону, присвяченого кримінальним правопорушенням проти інтелектуальної власності, яка (ідея) ґрунтується на спільності родового об'єкта зазначеної групи правопорушень як сукупності відносин щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності, засобів учасників індивідуалізації цивільного обороту, товарів, послуг і недобросовісної конкуренції. На сьогодні розташування кримінально-правових заборон, присвячених деліктам проти інтелектуальної власності, враховує класифікацію об'єктів права інтелектуальної власності залежно від того: а) який аспект в них є домінуючим – творчий або господарський, і б) переважно в якій сфері життєдіяльності суспільства використовуються певні об'єкти права інтелектуальної власності. Однак якщо у проекті аналізованим посяганням присвячено окрему структурну частину, то логічно саме в ній зібрати всі статті, в яких йдеться про діяння з відповідними об'єктами.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що проект у частині регламентації нормативних підстав відповідальності за кримінальні правопорушення проти порядку господарювання потребує доопрацювання. Йдеться щонайменше про: 1) виключення з переліку ознак, які підвищують тяжкість контрабанди на один ступінь, вказівки на вчинення цього злочину щодо підкацизних товарів; 2) зміну (підвищення) базового ступеня тяжкості контрабанди товарів; 3) підвищення тяжкості здійснення господарської діяльності без ліцензії не лише у разі діяльності на ринку азартних ігор, а й проведення лотерей; 4) віднесення до числа кримінальних правопорушень проти порядку господарювання необережного доведення до неплатоспроможності банку чи іншої фінансової установи; 5) охоплення диспозицією статті про антиконкурентні узгоджені дії порушень законодавства у сфері захисту від недобросовісної конкуренції; 6) включення у диспозицію статті про порушення права на підприємницьку діяльність криміноутворювальної ознаки; 7) віднесення незаконного поводження з комерційною таємницею до кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності.

Вимушені констатувати, що викладені вище пропозиції знайшли відображення (щоправда, у більш стислій формі) й у висновку національних експертів, у підготовці якого брали участь й автори цієї статті. Судячи з тексту проекту [5], робоча група вирішила не зважати на ці пропозиції, що ставить під сумнів її готовність сприймати конструктивну критику і бажання справді поліпшувати текст розроблюваного документа. Слід розуміти і те, що: 1) наші пропозиції є результатом лише «першого наближення» до відповідних положень проекту; 2) останні потребують більш ретельного аналізу в контексті з'ясування того, наскільки при їх формулюванні робочою групою взяті до уваги здобутки кримінально-правової науки, напрацювання судової практики і релевантний зарубіжний досвід; 3) фаховий погляд співробітників БЕБ на статті проекту про кримінальні правопорушення проти порядку господарювання, як і на статті про кримінальні правопорушення проти фінансів, був би вельми доречним і корисним. Не викликає сумнівів і те, що розміщені у розділі 6.4 проекту статті про здійснення господарської діяльності без ліцензії, фіктивне господарювання, встановлення контролю над суб'єктом господарювання (рейдерство), порушення правил бухгалтерського обліку та дії, пов'язані із неплатоспроможністю (банкрутством), мають стати предметом самостійних наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лемєнов О. БЕБ: як із взірця неефективності стати органом правопорядку. *Дзеркало тижня*. 14 квітня 2023 р. URL: <https://zn.ua/ukr/reforms/beb-jak-iz-vzirtsja-neeefektivnosti-stati-orhanom-pravororjadku.html> (дата звернення: 21.05.2023).
2. З економікою відбувається щось не те. І не тільки через війну. *Економічна правда*. 13 квітня 2023 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/04/13/699080/> (дата звернення: 21.05.2023).
3. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Законодавство України про кримінальну відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності – час визначитись зі стратегією розвитку. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 2. С. 215–263.
4. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Розвиток законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності: проблеми і тенденції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2020. № 4. С. 120–140.
5. Проєкт нового Кримінального кодексу України (станом на 19.05.2023 року з врахуванням рекомендацій лінгвістичної експертизи та окремих зауважень національних і зарубіжних експертів). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/19/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-19-05-2023.pdf> (дата звернення: 21.05.2023).
6. Мовчан Р.О. Дискусійні аспекти законопроєкту № 5240 (про рекриміналізацію товарної контрабанди). *Актуальні проблеми кримінального права: матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П.П. Михайленка* (Київ, 18 листоп. 2021 р.) / редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 116–120.
7. Хома В.О. Незаконне переміщення тютюнових виробів через митний кордон: український сегмент пошуку оптимальних шляхів вирішення проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С. 319–322.
8. Висновок національних експертів на проєкт Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf> (дата звернення: 21.05.2023).
9. Мовчан Р.О. Кримінальна відповідальність за контрабанду «спеціальних» предметів: законодавчі реалії та перспективи (на прикладі контрабанди лісу). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*. 2023. Вип. 15. С. 264–277.
10. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Про рекриміналізацію товарної контрабанди в контексті євроінтеграційних прагнень України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Вип. 3. С. 75–94.
11. Родічкіна А. Рада хоче криміналізувати товарну контрабанду: що пропонується і як це може працювати. *Економічна правда*. 17 червня 2021 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/ni-kontrabandi/2021/06/17/675015> (дата звернення: 21.05.2023).
12. Драчевський Є.Ю. Кримінально-правова охорона господарських відносин у сфері організації і проведення азартних ігор та лотерей: дис. ... д-ра філософії: 081. Вінниця, 2021. 276 с.
13. Гетьманцев Д. Місце інституту правового регулювання відносин у сфері грального бізнесу в системі права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 11. С. 157–161.
14. Туманов В.В. Адміністративно-правове регулювання господарської діяльності з проведення лотерей: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 18 с.
15. Петричко Н.О. Незаконні азартні ігри: кримінально-правове та кримінологічне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. 258 с.
16. Дудоров О.О. Кримінальна відповідальність за незаконну діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей: аналіз законодавчих новел. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 144–152.
17. Кучерявий І.І. Актуальні проблеми протидії грального бізнесу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 26. С. 208–211.
18. Болдарь Г.Є. Незаконні дії у разі банкрутства: проблеми кримінально-правової кваліфікації та вдосконалення законодавства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Луганськ, 2007. 226 с.
19. Васілін Є.М. Доведення банку до неплатоспроможності: соціальна обумовленість криміналізації, аналіз складу злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Северодонецьк, 2018. 244 с.
20. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Кримінально-правова заборона щодо доведення банку до неплатоспроможності: сумнівна законодавча новела. *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 1. С. 71–115.
21. Бартош І.І. Кримінально-правова охорона господарських відносин у сфері функціонування енергетичного ринку: дис. ... д-ра філософії: 081. Вінниця, 2022. 256 с.